

POSUDEK ŠKOLITELE

disertační práce Bogdana Dicheva

MODELY KOMICKÉHO V HAŠKOVĚ ROMÁNU „ŠVEJK“ V POROVNÁNÍ S VRCHOLNÝMI SATIRICKÝMI DÍLY BULHARSKÉ, RUSKÉ A SRBSKÉ BELETRIE

Kdybych měl stručně charakterizovat autora disertační práce, jeho přístup k doktorandskému studiu, i k vlastní práci, řekl bych, že je to člověk, který si nic neulehčuje. Volí vždy, a to i při psaní a velmi složitě strukturovaném myšlení, tu nejkomplicovanější, nejdelsí, ale i nejpocitivější cestu. Cesty nejmenšího odporu myslím nezná. Ačkoli studoval na jiné katedře, než na které pracuji, byl to mezi desítkami doktorandů, které jsem vedl nebo vedu, právě „přespolní“ Bogdan Dichev, kdo se stal bezkonkurenčně nejčastějším návštěvníkem mých konzultačních hodin. Strávili jsme hodiny debat nejen nad Švejkem a jeho interpretacemi, ale i nad humorem obecně, nad jeho domácími tradicemi a interprety, a zejména nad jazykem. Kromě společné náklonnosti k Michailu Bachtinovi (v níž jsem Bogdana od počátku utvrzoval), jsme našli také společné – a zprvu na sobě nezávislé – zálibení i ve způsobu teoretického myšlení originálního „kulturologa komiky“ Vladimíra Boreckého. Zkoušky a kolokvia dělal Dichev vždy v řádném termínu, ale ani tady si pokud vím nic neulehčoval, např. pro prof. Petříčka vypracoval gruntovní bergsonovskou studii. Pocitivě mě zásoboval informacemi o své publikační činnosti, převážně v bulharštině (viz např. Vědecké práce Plovdivské univerzity aj.), ale i v ruštině a ve finále, což mě zvláště těšilo, i v češtině. Ta čeština mě u Bogdana ovšem těšila i netěšila, protože jak narůstal můj obdiv k jejímu čím dál tím suverénnějšímu zvládnutí a používání, tak zároveň narůstala i školitelská povinnost drobných stylistických úprav, jejichž oprávnění ne-rodilý mluvčí posoudit nemůže.

Dichevovu důkladnost můžeme demonstrovat i na impozantním výsledku jeho práce, který leží před námi. V mém počítači měla původně (bez Tezí a Resumé!) 846 213 znaků, to znamená více než 500 normostran. Namísto jedno až dvoustránkového Resumé (na jaká jsem jako školitel zvyklý) píše Bogdan jen v české verzi 14.000 znaků, tj. více než 7 a ½ normostran, Teze přetvoří v další studii zvlící 30.000 znaků. To, že si volí instinktivně obtížnější cesty, dosvědčuje ostatně i samotný předmět jeho práce, navíc s komparativní ambicí porovnat už tak rozsáhlý titul se třemi až čtyřmi tituly dalšími, v českém kontextu – s výjimkou dvou „benderiád“ – vesměs neznámými. Umístil-li Dichev do centra pozornosti populární a „lidový“ titul, pak je právě toto pro něho všechno jiné než lehká cesta. Nejenže nejpřekládanější český román se už bezmála 100 let jak známo vzpírám nejrozličnějším interpretacím (nejen literárně-kritickým, viz věčná otázka Švejkova charakteru, ale i literárně-dramatickým,

jevištním, filmovým, operním a jiným), pohořel na něm Bertolt Brecht i Roger Planchon, jen u nás si na něm více či méně vylámali zuby i tak skvělí tvůrci jako Martin Frič, Karel Lamač, Karel Steklý, ba i Jan Grossman, herci Saša Rašilov, Vlastimil Brodský, Rudolf Hrušínský či Josef Somr a snad s výjimkou Jana Wericha a Rakušana Helmuta Qualtingera (oba však příznačně jinde než v médiu regulárního divadla nebo filmu!) Švejk dosud za sto let nenašel opravdu kongeniálního interpreta. Mnohem větší překážku si Dichev sám sobě uložil i v tom, že on, nikoli rodilý mluvčí, rozhodl se zkoumat ve složité struktuře Haškova románu i v druzích jeho komiky jako jasnou prioritu jazykový humor, který tu dominuje nad humorem situačním, ba dokonce právě v jazykovém humoru, v řeči – kromě rovněž nesrovnatelné míry ryzí karnevalovosti – Dichev vidí, a vcelku přesvědčivě dokládá ten nejbytnější rozdíl mezi humorem a komikou ve Švejkovi na jedné straně, a v Baj Gaňovi, Ostapu Benderovi a Nušičově Autobiografii na straně druhé. A aby si situaci ještě více ztížil, Dichev se snaží uchopit různé formy převážně verbálního komického modelování ryze teoretickým, originálním pojmovým aparátem, jímž se snaží vyvázat Haškův „protiválečný“ román (v němž paradoxně téměř absentuje válka) z konvencí úzce satirické, tendenčně-protiválečné interpretace, stejně tak jako z nálepky vulgární koprolalie, a usadit Osudy – a jejich titulního hrdinu – do obecně všelidského i univerzálnějšího („kosmického“) významového pole. Dichev uvádí sice z románu hojné citace (ocenil jsem, že to jsou až na výjimky citace méně známé a nepoužívané, dosavadní – ať již odbornou či populární – švejkologií takřka netknuté), ale ty analyzuje a třídí ryze teoretickým taxonomickým aparátem: v první části práce (*Karnevalový model komična*) mu v tom vymezení z úzkých kolejí satiričnosti vydatně terminologicky pomáhá Bachtinova obecná teorie karnevalu (myslím, že její adaptace na Haškův mnohorozměrný románový svět je v principu velmi přiléhavá, přesvědčivá a považuji ji za jednoznačně originální přínos práce; není samoúčelná – pomůže totiž v závěrečné komparaci odlišit Haškovo dílo od ostatních). V další „hrové“ části (*Hra jako model komična*) jsou Dichevovi – kromě terminologie a taxonomie Vladimíra Boreckého (víc pro Dicheva klíčový pojem *inkongruence*, komické nesourodosti) – vydatnými pomocníky Johan Huizinga, Eugen Fink a Roger Caillois, tedy „teoretikové her“, ale překvapivě i Immanuel Kant a (nepřekvapivě) Henri Bergson. (Údajnou ke Švejkovi „nekompatibilitu“ Bergsonovy teorie humoru jako vzpoury proti strnulosti s autorem ne zcela sdílím, myslím si naopak, že liší-li se Švejk něčím od svého okolí, tak je to právě jeho svérázný řečový *élan vital*, živá verbální vzpoura proti panoptikální zmrtvělosti – verbální, mentální i fyzické – okolního světa). Přirozeně, že ne ve všem jsem se s autorem shodl, vadilo mi např. občas příliš nekritické kumulování přejatých termínů, ne vždy funkčních a sémanticky adekvátních (např. *exegeze*, *paidia* pro označení pokleslé, ožralecké infantililty, nemám při kategorizaci infantililty nic proti *puerilismu*, huň nesu přejatý pojem, jenž má dle slovníkových definic jiné, zavádějící, nikoli záporné konotace: *paiedea=jednota*

duševní a tělesné výchovy, paidia=hra, zábava). Ale pokud autor vysvětlí, co tím kterým termínem přesně míní, i toto je zřejmě prostředek ve vědecké práci legitimní.

Chci uzavřít, že Dichevovu práci považuji díky šťastně zvolené třídílné kompoziční stavbě a originálnímu způsobu nastolení i řešení zadaných problémů za práci vynikající a nadprůměrnou. Text je sice v detailech někde zbytečně terminologicky překomplikovaný, ale v úhrnu jde nesporně o originální příspěvek do české i světové „švejkologie“. Rozhodně ji proto doporučuji k obhajobě.

V Praze dne 20. 3. 2012

st, CSc.